

Araştırma Makalesi/ Research Article

ASUR DEVLETİ'NDE DOĞAL AFETLER ve DOĞAL AFET ALGISI
NATURAL DISASTERS AND NATURAL DISASTER PERCEPTION
IN THE STATE OF ASSYRIA

Ebru MANDACI*

Geliş Tarihi: 08.02.2019
(Received)

Kabul Tarihi: 17.05.2020
(Accepted)

ÖZ: Tarih boyunca her coğrafyada insanoğlu çeşitli doğal afetler ile karşı karşıya gelmiştir. Felaketler, doğal kaynaklı olduğu gibi insan ihmalinin sonucunda da gerçekleşebilir. Beklenmedik zamanda ve aniden meydana gelen, önlem alınmadığı zaman can ve mal kaybına neden olan afetler toplumlar için çok üzücü olmuştur. Bu çalışmamızda Asur Devleti'nde meydana gelen doğal afetler ile Asur halkındaki afet algısını ortaya koymaya çalıştık. İncelemiş olduğumuz belgelerden; depremler, sel baskınları, kuraklık, kıtlık, salgın hastalıklar, haşere istilaları ve yangınlar konusunda bilgiye ulaştık. Asur tarihi boyunca farklı şiddetlerde depremler olduğu anlaşılmaktadır. Mevsimlere göre sel baskınlarının gerçekleştiği zamanlar ya da kurak dönemler yaşanmıştır. Kuraklık, haşere istilası ve nüfusun artması gibi durumlarda kıtlık ortaya çıkmıştır. Elimizdeki mevcut bilgilerden anlaşıldığına göre, özellikle Asur ordusunun başına gelen en büyük felaket salgın hastalıklardır. Asur Devleti'nde insan ihmalinin bir sonucu olan yangınlar da meydana gelmiştir. Asurlular başlarına gelen felaketleri tanrının ikazı olarak telakki etmişler ve doğal afetleri tanrıların oluşturduğunu düşünmüşlerdir. Olayların dini yönü ağır bastığı için bilimsel tekniklerle önlem almak yerine kötülüğe karşı dinsel ayinlere yönelmişlerdir. Bu sebeple krallar kötü alametleri ortadan kaldırmak için ritüeller düzenlemişlerdir. Ayrıca tanrıların kendileriyle ilgili kararlar verdiğine inanan Asurlular, insanlara verilmek istenen mesajları öğrenmek için göksel kehanetlere başvurmuşlardır. Gökyüzünde olumsuz gördükleri kehanetleri, yeryüzünde olacak kötü olayların işareti şeklinde yorumlamışlar ve kehanetlere göre tedbir almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Asur, Doğal afet, Tanrı, Ritüel.

ABSTRACT: Throughout history, human beings have faced various natural disasters in every geography. Disasters can happen as a result of human negligence as well as natural origin. Disasters, occurring unexpected and sudden and when precaution is not taken, causing loss of life and property, have been very saddening for societies. In this study, we tried to reveal the natural disasters in the Assyrian State and the disaster perception in the Assyrian people. From the documents we have examined, we have reached information about earthquakes, floods, drought, famine, epidemics, pest infestation and fires. It is understood that there were earthquakes of different intensity throughout Assyrian history. There have been times when there were floods or dry periods according to the seasons. In cases of drought, insect infestation and population growth, scarcity has emerged. According

* Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, mandaciebru@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7487-7057.

to the available information, the biggest disaster that has happened to Assyrian army is epidemic diseases. Fires have also occurred as a result of human negligence in the Assyrian State. Assyrians considered the disasters as god's warning and thought that the gods created the natural disasters. Because the religious aspect of the events outweighed, instead of taking measures with scientific techniques, they turned to religious rituals against evil. For this reason, kings organized rituals in order to eliminate evil signs. In addition, the Assyrians, who believed that the gods made decisions about themselves, resorted to celestial prophecies to learn the messages to be given to the people. The prophecies they perceived as negative in the sky interpreted them as signs of bad events on earth and took measures according to prophecies.

Keywords: Assyrian, Natural disaster, God, Ritual.

1. GİRİŞ

Afetler toplumlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara sebep olan, günlük yaşam faaliyetlerini duraksatarak insan toplulukları olumsuz etkileyen doğal teknolojik ya da insan kökenli olaylardır. Afetler doğal kaynaklı olarak meydana gelenler ve insan ihmalleri sonucunda ortaya çıkanlar olarak başlıca iki gruba ayrılır. Deprem, tsunami ve volkanik patlamalar, çığ düşmesi, kuraklık vb. olaylar doğal kaynaklı afetler içinde yer alırken; yangınlar, patlamalar, büyük kazalar insan aktivite ve ihmali sonucunda meydana gelen afetler grubuna girerler. İnsan yaşamına olumsuz etkileri olan doğal afetlerin ortak özelliği aniden oluşmasıdır. Nitekim gerekli tedbirler alınmamış ise beklenmedik zamanda gelişen afetler can ve mal kaybı ile sosyal kayıplara neden olmaktadır.¹

Mezopotamya toplumları tanrıların insanın yazgısına karar verdiklerine ve bu kararları ilettiklerine inanmışlardır. Tanrılar tarafından dünyanın ve insanoğlunun gidişatıyla ilgili iyilik ya da kötülükler iletilmiş olsa da kötü talihin tanrılara başvurarak iptalinin sağlanabileceği düşünülmüştür. Tanrıların kararları bazı şartlara bağlıydı ve bu doğru uygulamalarla değiştirilebilir düşüncesi hakimdi. Böylece onlar, dualar ve uygun ritüellerle kötülüğü geri çekmeye çalışmışlardır.²

Mezopotamya halklarının inancına göre, tanrılar insanlarla ilgili düşüncelerini farklı yollarla mesaj olarak göndermişlerdir. Tanrıların göndermiş oldukları mesajları öğrenmek için de falcılık ve astrolojik kehanetlere başvurulmuştur. Gökyüzünde olumlu ya da olumsuz kabul edilen işaretler, yeryüzünde de iyi veya kötü olayların olacağını göstergesidir. Olumsuz kabul edilen bir işaret tanrıların insanlara kızgınlığı ve tanrılar tarafından kötü olayların meydana getirileceği şeklinde yorumlanmıştır. Bu inanış doğrultusunda gök

¹ Atilla Uluğ, "Nasıl Bir Afet Yönetimi?", *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu (8-10 Ocak 2009)*, İzmir 2009, s. 1-2.

² Jean Bottéro, *Mezopotamya Yazı, Akıl ve Tanrılar*, Çev.: Mehmet Emin Özcan-Ayten Er, 1. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara 2003, s. 148-149.

cisimlerinin hareketleri ile fırtına, sis ve gök gürültüsü gibi hava olayları sürekli gözlemlenmiştir. Asur Devleti'nde saraya bağlı olarak çalışan astrologlar ülkenin çeşitli yerlerinden krala raporlar göndererek tavsiyelerde bulunmuşlardır.³

2. DEPREMLER

Deprem, iç dinamik süreçlerle yer kabuğunun derinliklerinde oluşan deformasyonların meydana getirdiği ve jeolojide fay olarak tanımlanan kırılmalar sonucu oluşan sarsıntıdır.⁴ Doğal afetler içinde en kötüsü ve tahribatı oldukça fazla olan felaket depremdir. Şiddeti çok büyük olmasa bile yerin sarsılması eski çağ toplumlarında muhtemelen büyük bir dehşet ve korku yaratmıştır.⁵

Belgelenen en eski Asur depremi Ninive'de (Koyuncuk)⁶ meydana gelmiştir. İstar⁷ Tapınağı'nın büyük ana avlusunda bulunan Aslanlı Büyük Kapı yıkılmıştır. Bu olay Ninive'de bulunan ve I. Salmanassar (MÖ 1274-1245) dönemine tarihlenen bir tablette kayıtlıdır. Belgede bir depremden sonra yıkılan İstar Tapınağı'nın nasıl restore edildiği anlatılmaktadır.⁸ I. Salmanassar RIMA-I, A.0.77.17 numaralı yazıtında Ninive depreminden şöyle bahsetmektedir:

“... tapınak depremde hasar görmüştü ve harabe oldu. Enkazı tamamen temizledim ve zayıflamış kısımlarını yeniden yapılandırdım. Düşmüş kısımları yukarıdan aşağıya doğru yeniden inşa ettim”.⁹ Kral RIMA-I, A.0.77.18'de ise

³ Ahmet Selim Baysal, “Asur ve Babil Astrolojisinde Gök Olaylarının Yorumlanması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 66, Elazığ 2018, s. 403-404.

⁴ Ercan Işık-M. Cihan Aydın-Abdulrezzak Bakış-M. Hamidullah Özlük, “Bitlis ve Civarındaki Faylar ve Bölgenin Depremselliği”. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 2, Bitlis 2012, s. 153.

⁵ Ahmet Ünal, “M.Ö. II. Binyıl Anadolu'sunda Doğal Âfetler”, *Belleten*, C. XLI, S. 163, Ankara 1977, s. 442.

⁶ 750 hektarlık alanı kapsayan, Asur'un eski ve en önemli merkezlerinden birisi olan Ninive Asur krallarından Salmanassar döneminde başkent yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Veli Sevin, *Yeni Assur Sanatı-I Mimarlık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1999, s. 37.

⁷ Sümerlerde İnanna, Sami toplumlardaki adı İstar olan tanrıça; bereket ve çoğalmanın, güzelliğin, şefkatin, hırsın, kavganın, kurnazlığın sembolü olmuştur. Tanrıça İstar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Kılıç ve Ebru Uncu, “Eski Mezopotamya İnanç Sisteminin Yunanlılara Etkisi (İstar-Aphrodite Örneği)”, *History Studies*, Vol. 3/1, Samsun 2011, s. 183-201.

⁸ Nicholas Ambraseys, *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East*, Cambridge University Press, Cambridge 2009, s. 67.

⁹ Albert Kirk Grayson, *Assyrian Rulers of the Third and Second Millennia BC (To 1115 BC)-RIMA I*, University of Toronto Press, Toronto-Buffalo-London 2002, s. 206.

Tanrıça İstar tapınağının duvarı ile ziguratın depremde hasar gördüğünü, tapınağın duvarı ile kapısını, ziguratu yeni baştan inşa ettiğini belirtmektedir.¹⁰

Vesikalardan Ninive’de I. Aşur-dan (1168-1133) döneminde tekrar bir deprem olduğu ve yine aynı tapınağın zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Aşur-reşa-işi (MÖ 1132-1115) A.0.86.1 ve A.0.86.2 numaralı belgelerde büyükbabası Aşur-dan zamanında Ninive’nin ikinci defa sarsıldığını, İstar Tapınağı’nın ön avlusundaki büyük geçitin kulelerinin zayıfladığını ve harap olduğunu ifade etmektedir. Kral metnin devamında kuleleri, siperlerinden çatıya kadar eski tuğlaların 15 katını yıktığını, yenileyerek eskisinden daha yüksek hale getirdiğini anlatmaktadır.¹¹

Ninive’de bulunan bir başka vesikada Nabû-sûma-ukin isimli görevli krala Elul ayının 21’nde bir deprem olduğunu ve şehirde meydana gelen tahribat konusunda bilgi vermektedir. Metnin ilgili kısmı şöyledir:

*“Eylul ayının 21’nde bir deprem gerçekleşti; şehrin tüm arka kısımları çöktü; şehrin arka kısmındaki tüm duvarlar korunmuştur, oradan 30 ½ kübit (haricinde) dağıldı ve kasabanın yakın tarafına düştü. Bütün tapınaklar çöktü, fakat kralın tanrılarının hepsinin güvende olduğunu (söylemekten) memnunum”.*¹²

SAA I, 125 numaralı mektupta da Kisir-Aşur isimli görevli Asur kralı II. Sargon’a (MÖ 722-705) Dur-Şarruken’de¹³ meydana gelen deprem konusunda bilgi vermektedir. Belgedeki bilgilerden depremin küçük çaplı olduğu ve yıkıma neden olmadığı anlaşılmaktadır. Vesikanın ilgili kısmında şu malumat verilmektedir:

*“Milqia’dan Dur-Şarruken’e gelişim üzerine, Dur-Şarruken’de Adar ayının (XII) 9. günü bir deprem olduğunu söylemişim. Kralım, efendim, belki “şehrin duvarlarında ne zarar var?” diye söyleyebilir. Hiçbir şey yok. Tapınaklar, ziggurat, saray, şehrin duvarı ve şehirdeki yapılar hepsi iyi durumdadır. Kralım, efendim memnun olabilir”.*¹⁴

Belgelerde Asarhaddon (MÖ 680-669) döneminde Nimrud’da¹⁵ iki defa deprem meydana geldiği bilgisi bulunmaktadır. Balasî isimli kâhinin Asarhaddon’a yazmış olduğu mektuptan Nimrud’da hafif sarsıntılı bir depremin meydana geldiği

¹⁰ Grayson, *a.g.e.*, s. 208.

¹¹ Grayson, *a.g.e.*, s. 311-313.

¹² Campbell Thompson, “A New Records of an Assyrian Earthquake”, *Iraq*, Vol. IV, 1937, s. 186.

¹³ Bugün Khorsabad adını taşıyan kent II. Sargon tarafından Muşri Dağı’nın eteklerinde inşa ettirilerek, başkent yapılmıştır. Bkz. Sevin, *a.g.e.*, s. 32.

¹⁴ Simo Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part I: Letters from Assyria and the West-SAA I*, Helsinki University Press, Helsinki 1987, s. 101.

¹⁵ Tevratla Kalah, bugün Nimrud olarak bilinen Kalhu MÖ 879’da II. Asur-nasirpal tarafından başkent yapılmıştır. Bkz. Sevin, *a.g.e.*, s. 25.

anlaşılmaktadır. İstar-humereş'in Asarhaddon'a gönderdiği mektupta ise bütün gün süren ve bu yüzden muhtemelen çevredeki herkes tarafından hissedilen bir depremden bahsedilmektedir.¹⁶ Mallowan'a göre de Nimrud'da deprem olduğunu gösteren belirtiler vardır. "Fort Shalmaneser" olarak adlandırılan yapıdaki bir tuğla kaplamanın, keşfedilen 35 santimetrekarelik bir tuğlada Asarhaddon'un isminin yazılmış olması sayesinde, bu kral tarafından yaptırıldığı doğrulanmıştır. Odalarda en az iki kere tamirat işlerinin yapıldığını gösteren deliller vardır. Ayrıca S31, 32 ve S35'te binanın kademeli olarak parçalandığı gözlemlenmiştir ve muhtemelen bir deprem tarafından hızlandırılmıştır.¹⁷

Sargonitler dönemine ait kraliyet yazışmaları arasında deprem gibi doğal afetlerle ilgili kehanet metinleri bulunmuştur. Eğer bir felaket yaşanmışsa krala tanrılar tarafından "kulaklarını açması" için ikaz gönderilmiştir ve kralın tanrıların söylediklerini dinlemesi gerekmektedir. Kral kötü alameti engellemek için namburbi ritüeli gerçekleştirmelidir. Çünkü depremi yaratan Tanrı Ea kötülöklere karşı koruyucu bir ritüel de yaratmıştır ve bu namburbi ritüelidir.¹⁸ Örneğin Yeni Asur döneminde gerçekleşen bir depreme ilgili olarak Balasî isimli kâhin bunun gerçekten de kötü bir alamet olduğunu, neyse ki, tanrıların depremin kötülüğünü ortadan kaldırmak için gerekli ritüelleri yarattığını belirtmektedir. Bilgin ayrıca tanrılar tarafından gönderilen bu olayın ahlaki mesajına vurgu yaparak, bütün kötülöklere karşı koruyucu ritüeller yerine getirilse bile kralın dikkat etmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁹

Nabû-nâdin-şumi isimli görevlinin Asarhaddon'a yazdığı bir mektuptan ise namburbi ritüelinin nasıl yapıldığı hususunda fikir sahibi olmaktadır. ABL 370 numaralı vesikada şu bilgiler bulunmaktadır:

"Kral yedinci gün kamıştan tören kulübesinde kalır, onun için arıtma ritüelleri gerçekleştirilir, onun ritüeli hasta bir insan için yapılmış gibidir. (Önceki) yedi gün boyunca gecenin tanrılarına (kalkmış ellerle söylenecek) şuilakku-duaları okunacak, yanı sıra genel nitelikteki apotropaik namburbi-ritüelleri. O (kral)

¹⁶ Ambraseys, *a.g.e.*, s. 78-79.

¹⁷ M. E. L. Mallowan, *Nimrud and Its Remains*, Vol. II, Collins, London 1966, s. 389.

¹⁸ Simo Parpola, "Mesopotamian Astrology and Astronomy as Domains of the Mesopotamian Wisdom", *Die Rolle der Astronomie in den Kulturen Mesopotamiens, Beiträge zum 3. Grazer Morgenlän dischen Semposion (23-27 September 1991)*, Graz 1993 s. 53-54.

¹⁹ Cynthia Jean, "Divination and Oracles at the Neo-Assyrian Palace: The Importance of Signs in Royal Ideology", *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago 2010, s. 270.

*yedinci gün boyunca kamyş tören kulübesinde (yere) oturur, o kişisel tanrı ve tanrıçaları için kutsama duaları okur”.*²⁰

Elimizde bulunan belgeler arasında namburbi duasının nasıl yapıldığını gösteren bilgiler de bulunmaktadır. Yeni Asur döneminden kalma bir namburbi duası şöyledir:

*“Şamaş, yeryüzünün ve gökyüzünün kralı, aşağıdaki ve yukarıdaki her şeyin hâkimi, tanrıların ışığı, büyük tanrılar arasında hâkim olarak rol oynayan, insanoğlunun lideri! Sana dönüyorum ve tanrılar arasında seni arıyorum, hayatı bana bağışla; seninle olan tanrılar bana iyiliği/sağlığı bağışlasın. Üzerime pisleyen bu köpek yüzünden korkuyorum, endişeleniyorum, dehşete düşüyorum. Eğer sen kötülüğü (işaret ediyorsan), bu köpeği benden uzaklaştır, sana hemen övgüler söyleyeceğim!”.*²¹ Vesikadan da anlaşılacağı üzere Güneş Tanrısı Şamaş’ın adaleti koruduğu, kötüyü cezalandırdığı ve haklıyı ödüllendirdiğine inanılmıştır.²²

Ayrıca Asurlular gökyüzü ve dünyada sürekli insanlığın mahvoluşunu yansıtan kötü işaretlerin olduğuna inanmışlardır. Örneğin güneş tutulmasının ülkede yıkıma sebep olacağı düşünülmüştür:

*“Eğer bir güneş tutulması akşam saatinden güneşin doğuşuna kadar sürerse ve güneş onu görüp ve bütün gün devam ederse: tüm toprakların/ülkenin yıkımı, toprak birden yıkılacak...”.*²³

Asarhaddon dönemine ait bir kehanet metninde de Tanrı Sin²⁴ ile Tanrı Şamaş’ın insanlara güven ve adalet sağladığı, Venüs²⁵ yıldızının ise tanrıları yatıştırdığı ve toprağı sağlamlaştırdığı kayıtlıdır. Belgenin ilgili kısmı şöyledir:

*“İkiz tanrılar, Sin ve Şamaş toprağı ve insanlara güvenilir ve adil bir karar vermek için her ay doğruluk ve adalet yolunu aldılar, onlar düzenli olarak ayın 1’inci ve 14’üncü gününde göründüler. Yıldızların en parlağı Venüs, batıda Ea yolunda toprağı sağlamlaştırmak/dengelemek ve tanrıları yatıştırmak için göründü”.*²⁶

²⁰ A. Leo Oppenheim, *Letters from Mesopotamia*, The University of Chicago Press, Chicago&London 1967, s. 166.

²¹ Walter Farber, “Witchcraft, Magic, and Divination in Ancient Mesopotamia”, *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. III, New York 1995, s. 1900.

²² Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Çev.: Ali Berktaş, 2. Basım, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 90.

²³ Ulla Kock-Westenholz, *Mesopotamian Astrology*, Museum Tusulanum Press, Copenhagen 1995, s. 160.

²⁴ Sami toplumlarda Ay Tanrısı’nın adıdır. Bkz. Eliade, *a.g.e.*, s. 89.

²⁵ Venüs gezegeninin Tanrıça İştâr olduğu kabul edilmiştir. Bkz. Eliade, *a.g.e.*, s. 89.

²⁶ Kock-Westenholz, *a.g.e.*, s. 155.

3. SEL BASKINLARI

Mezopotamya'yı sulayan Dicle ile Fırat nehirlerinin suları bahar aylarında yağmur ve kar sularıyla yükselerek büyük sel felaketlerinin olmasına neden olmuştur. Özellikle Dicle Nehri'nde Şubat ve Mayıs ayları arasındaki süreçte sular çok yükselmiş, oldukça geniş bir alanı etkileyen büyük ve yıkıcı seller meydana gelmiştir.²⁷ Özellikle de Mart ve Nisan ayları arasında su miktarı çok düzensizleşir. Dağlardaki olağandışı miktardaki kar, yağmur getiren güney rüzgârları başlayınca hızla erir. Buna yoğun yağmurda eklenince nehir sularında şiddetli bir yükselişe neden olur.²⁸ Arkeolojik çalışmalar sonucunda Mezopotamya'nın çeşitli bölgelerinde, farklı zaman dilimlerinde çok yıkıcı etkileri olan sellerin oluştuğu kanıtlanmıştır.²⁹

Sanherib (MÖ 705-680) ARAB II, 384 numaralı belgede ilkbaharda düzenli olarak sellerin oluştuğunu belirtmektedir. İlkbahar sellerinin olduğu bir zamanda meydana gelen olayda; yük taşıyan gemicilerin zorluklar yaşadıklarını, rıhtım duvarını geçtiklerinde büyük teknelerin yere düştüğünü ve mürettebatının yaralandığını anlatmaktadır.³⁰ SAA I, 36'da Sanherib babası II. Sargon'a memlekette meydana gelen sel konusunda bilgi vermektedir: "*Taşkınlar Ninive, Dur-Şarruken ve Kurbail eyaletlerinde çok ciddi boyutlara ulaştı*".³¹

Nimrud vesikaları arasında da büyük bir sel felaketinin olduğunu anlatan mektup vardır. ND 2462 numaralı mektupta ayın 27 ile 28. günlerinde gece ve gündüz şiddetli yağmur yağdığı, selin boyutunun oldukça güçlü olduğu ve suların aşağıya doğru geldiği kayıtlıdır. Belgede su miktarının çok fazla olduğu belirtilmektedir.³²

Belgelerden sel baskınlarının erozyona sebep olduğu da anlaşılmaktadır. Örneğin I. Adad-nirari (MÖ 1307-1275) RIMA I, A.0.76.8 numaralı yazıtında Asur şehrindeki rıhtım duvarının erozyona uğradığını ve tamir ettirdiğini ifade etmektedir. Dicle Nehri'ne bakan kısımda üst kentin girişinden aşağı şehrin girişine

²⁷ Jeremy Black ve Anthony Green, *Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü*, Aram Yayınları, İstanbul 2003, s. 219.

²⁸ Frederich Mario Fales, "River in Neo-Assyrian Geography", *Neo-Assyrian Geography*, Roma 1995, s. 205-206.

²⁹ Black ve Green, *a.g.e.*, s. 219.

³⁰ D. David Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia II-ARAB II*. Historical Records of Assyria from Earliest Times to Sargon, Greenwood, New York 1975, s. 166.

³¹ Parpola, *a.g.e.*, s. 37.

³² H. W. F. Saggs, "The Nimrud Letters, 1952: Part V", *Iraq*, Vol. 21, No. 2, 1959, s. 166.

kadar suyun harap ettiği kireçtaşı ve pişmiş tuğlalar sel yüzünden yıpranmıştır. Kral rıhtım duvarını bitüm (zift) ve pişmiş tuğlayla restore etmiştir.³³

Sanherib ise ARAB II, 385'de binalara zarar veren nehir taşkınlarına karşı tedbir aldığını anlatmaktadır. Saraya yakın bir konumda bulunan Tebiltu Nehri'nin debisi değişkendir. Nehir yükselen sel sularıyla sarayın temelini zarar vermiş, platformunu yıkmıştır. Sanherib bunun üzerine o küçük sarayı tamamen yıkmış ve Tebiltu'nun akış yönünü değiştirmiştir. Nehrin akışı kentin ortasından, arkadaki ovaya yönlendirilmiştir.³⁴ RIMA I, A.0.79.1 numaralı yazıtta da Asur-nadin-apli (MÖ 1207-1204) Dicle Nehri'nin yatağını değiştirerek tarım alanlarını kurtardığını anlatmaktadır.³⁵

Mezopotamya'da gök gürültülü fırtınaları, dolu ve tufanları, fırtınaların gücünü bünyesinde barındıran fırtına tanrısının yaptığına inanılmıştır. Sümerler'de İşkur, Sami toplumlarda Adad ismiyle bilinen fırtına tanrısının ikonografideki işareti de şimşektir. İşkur/Adad'a inanma daha Erken Hanedanlık Dönemi'nde başlamıştır.³⁶

Asur kralı Adad-nirari RIMA I, A.0.76.2 numaralı yazıtında sel baskını, kasırga, ülkede isyan ve karışıklıkları, fırtına, yoksulluk, kıtlık ile açlığı Tanrı Adad'ın verdiğini belirtmektedir. Toprakların içinden sel geçiren, tepeleri harabeye çeviren, toprağa korkunç yıldırımlar çarpan ve toprağı istediği gibi etkileyen bu tanrıdır.³⁷ ABL 657 numaralı vesikada ise şu ifadeler bulunmaktadır: “*Venus gezegeni Başak takımıldızına ulaşacak; Merkür gezegeninin güneşsel yükselişi yaklaşıyor; yoğun bir yağmur ve fırtına olacak, Tanrı Adad şimşekler çakacak*”.³⁸ Belgeden de anlaşıldığı gibi Asurlular sel baskınlarında da yine göksel kehanetlere başvurmuşlardır. Örneğin SAA 8, 4'te eğer Sivan ayında bir ay tutulması olursa sel felaketinin gerçekleşeceği kayıtlıdır.³⁹

Sel baskınlarının tanrıların cezalandırması olarak telakki edildiğini RINAP 4, 104 numaralı vesikada da görmekteyiz. Asur kralı Asarhaddon belgede Tanrı

³³ Grayson, *a.g.e.*, s. 141.

³⁴ Luckenbill, *a.g.e.*, s. 167.

³⁵ Grayson, *a.g.e.*, s. 300-301.

³⁶ Black ve Green, *a.g.e.*, s. 117-118.

³⁷ Grayson, *a.g.e.*, s. 134.

³⁸ Oppenheim, *a.g.e.*, s. 157.

³⁹ Hermann Hunger, *Astrological Reports to Assyrian Kings-SAA 8*, Helsinki University Press, Helsinki 1992. Bu belgelere oracc.museum.upenn.edu/saao/corpus adresinden ulaşılmaktadır (Erişim Tarihi: 17.01.2019).

Enlil ile Tanrı Marduk'un⁴⁰ sinirlendiğini ve halkını yok etmeye karar verdiklerini belirtmektedir. Kral Arahtu Nehri'nin normalde bereketli bir nehir olduğunu fakat öfkeli bir dalgaya, büyük bir sele dönüştüğünü ifade etmektedir. Böylece şehrin her yerini yıkıcı sular kaplamış, konutları yıkıp harabeye çevirmiştir.⁴¹

Nitekim sel baskınlarından korunmak amacıyla Tanrı Adad'a bazı ritüeller gerçekleştirilmiştir. Elulu ayının 16. günü Tanrı Adad için bir ayın düzenlenirse sel sularından zarar görülmeyeceğine inanılmıştır:

*“On altıncı gün şafakta yüzü Batı (Rüzgârı yönüne) dönsün ve Tanrı Adad huzurunda yere kapansın, şerefine su döksün. Ona bir hediye sunsun. Bu sayede Tanrı Adad malını mülkünü s[u] [alt]ında bırakmaz”.*⁴²

4. KURAKLIK ve KİTLİK

Asur vesikaları arasında az olmakla beraber çok ciddi kuraklık ve kıtlık dönemlerinin olduğunu gösteren belgeler bulunmaktadır. Örneğin yazıtlarda I. Tiglat-pileser'in (MÖ 1114-1076) 32. iktidar yılında ülkede oldukça ciddi boyutta kıtlık meydana geldiği kayıtlıdır. Bir başka vesikada ise o sene yağmurun çok az olması sebebiyle hasadın yapılamadığı belirtilmektedir.⁴³ SAA V, 26 numaralı vesikada ise *“ne yağmur yağdı ne de kar [...], nehirde su yok”* bilgisi bulunmaktadır.⁴⁴

Polybius'un anlatımına göre nehirlerdeki su miktarı yaz aylarında en alçak düzeydedir. Fırat Nehri'nin suları her zaman Pers Körfezi'ne ulaşmamaktadır, denize dökülmeden kanallarda bitmektedir. Kış aylarında en yüksek seviyeye ulaşan suların en alçak olduğu dönem ise yaz mevsimidir.⁴⁵

Eski Asur Dönemi'ne ait bir belgeden Asur şehrinde kıtlık olduğu anlaşılmaktadır. Asurlu tüccar İnnaya'nın hanımı Taram-Kubi Anadolu'da bulunan eşine yazdığı mektupta Asur şehrinde meydana gelen kıtlıktan bahsetmekte ve tahıl

⁴⁰ Mezopotamya panteonunda göksel ve büyük tanrıları arasında yer alan Enlil'in dinsel önceliği, Marduk'un Babil baş tanrısı olmasıyla Tanrı Marduk'a geçmiştir. Bkz. Eliade, *a.g.e.*, s. 89.

⁴¹ Erle Leichty, *The Royal Inscriptions of Esarhaddon, King of Assyria (680-669 BC)-RINAP 4*, Winona Lake, Eisenbrauns 2011, s. 196.

⁴² Selim F. Adalı ve Ali T. Görgü, *Bâbil Hemeroloji Serisi-Uğurlu ve Uğursuz Günler Takvimi-*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 265.

⁴³ J. Neumann and S. Parpola, “Climatic Change and the Eleventh-Tenth-Century Eclips of Assyria and Babylonia”, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 46, No. 3, 1987, s. 178.

⁴⁴ Giovanni B. Lanfranchi and Simo Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part II-SAA V*, Helsinki University Press, Helsinki 1990, s. 21

⁴⁵ Hasan Bahar, “Fırat Bölgesi Tarihçesi ve Nehir Ulaşımı”, *Tarih ve Toplum*, C. 27, S. 160, 1997, s. 41-42.

depolayamadığı için serzenişte bulunmaktadır. Belgenin ilgili kısmında şu ifadeler geçmektedir:

“...Yola çıktığında bana tek bir şeqel gümüş bile bırakmadın! Evi boşalttın ve (herşeyi) götürdün! Sen gittikten sonra Şehir’de (Asur’da) büyük bir kıtlık oldu (ve) sen bana bir litre bile arpa bırakmadın! (...) Bana bahsettiğin bu şikayetler nedir? Geçinebilmemiz için hiçbir şey yok ve (tabi ki) şikayet ediyoruz! Elimdeki herşeyi topladım ve sana gönderdim. Bugün boş bir evde yaşıyorum. Artık mevsimi geldi, kumaşlarımın karşılığında bana elindeki gümüşten göndermeye özen göster ki ben de 10 şimdu kadar (yaklaşık 300 litre) arpa alabileyim”.⁴⁶

Belgelerden de anlaşılacağı üzere Mezopotamya’da zaman zaman iklimsel talihsizliklerden dolayı kıtlık meydana gelmiştir. Böyle zamanlarda kıtlıkları telafi etmek için ülke dışından ürün alma yoluna gidilmiş ve böylece ülkede ortaya çıkacak kriz durumuna karşı önlem alınmıştır. Böylece Yakındoğu’nun çeşitli bölgeleri arasında gıda maddelerinin taşındığı görülmektedir.⁴⁷

Elimizde Anadolu’dan Asur’a arpa gönderildiğini gösteren belgeler bulunmaktadır. Örneğin Kt. n/k 1372 numaralı vesikada Anadolu’dan giden arpa söz konusudur. Akadia’nın kardeşi Hunia’ya yazmış olduğu mektupta, Akadia kardeşi Hunia’nın kendisine gönderdiği arpanın çok kalitesiz olduğunu belirtmektedir. Mektubun ilgili satırları şöyledir:

“Ben arpayı yığın yapayım ki babanızın ocağı itibar kazansın, ben de itibar kazanmış olayım. Senin bana göndermiş olduğun para hububat için yeterli değildir. Ayrıca, bana gönderdiğin hazırdaki arpa da iyi değil. Bira mayası için gönderdiğin arpa da iyi değil. Ben (onları) kullanmayacağım. Seneye iyi kalitesini kullanacağım”.⁴⁸

Diğer taraftan MÖ 7. yüzyılda iklim değişikliklerinden dolayı çok ciddi bir kıtlık yaşanmıştır. Son yıllarda Yakın Doğu’nun çeşitli bölgelerinden gelen paleoiklim verilerinin yayımlanması, söz konusu yüzyılın ikinci yarısında birçok coğrafyada koşulların daha kurak hale geldiğini göstermektedir. Kuraklık MÖ 7. yüzyılın ortalarında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Asur’un merkezinde MÖ 1. binyıl koşullarıyla ilgili yeterli paleoiklim kanıtlarından yoksun olsak da Asur kraliyet arşivlerinden elde edilen metinler koşulların Asur İmparatorluğu’nun son yüzyılında nasıl olduğuna dair bazı ipuçları vermektedir. Örneğin II. Sargon

⁴⁶ Cécile Michel, “Asur ve Kaniş’in Kadınları”, *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, Ed.: Fikri Kulakoğlu-Selmin Kangal, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 78, İstanbul 2011, s. 129.

⁴⁷ Pierre Bordreuil-Françoise Briquel Chatonnet-Cecile Michel, *Tarihin Başlangıçları*, Çev.: Levent Başaran, 1. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 79.

⁴⁸ Salih Çeçen, “Uşur-şa/i-İstar, Eski Asur Kralı Sargon’un Oğlu mu?”, *XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994)*, Ankara 1999, s. 62.

dönemine ait iki ya da üç yerel kuraklık raporu haricinde MÖ 8. yüzyılın sonlarında yağışlar oldukça fazladır. Asurbanipal ise kendi yazıtlarında elverişli iklim koşullarının tahta çıkışını eşlik ettiğini vurgulamaktadır. Ancak bir mektupta, kralın tahta çıkışından 10 yıl sonra yani MÖ 7. yüzyılın ortalarında imparatorlukta iklimsel değişikliklerin olduğunu gösteren kanıt vardır. Bu mektup MÖ 657'de astrolog ve rahip Akkulanu tarafından yazılmıştır. Belgeden şiddetli ve yaygın bir kuraklık olduğu anlaşılmaktadır. Akkulanu ciddi kuraklık koşulları sonucunda yıl boyunca toplam hasat kaybını açıklamaktadır: “*Ve azalan yağmurlar ve hiçbir hasadın sağlanamadığı bu yıl hakkında...*”.⁴⁹

Asur Devleti'nde zaman zaman gerçekleşen yabancı istilaları da açlık ve kıtlığa sebep olmuştur. Örneğin I. Tiglat-pileser döneminde Asur topraklarına sızmaya başlayan Arami kabileleri yüzünden kırsal kesim nüfusu sıkıntı yaşamaya başlamıştır. Nitekim II. Aşur-dan (MÖ 934-912) ülkede oluşan krizi şöyle anlatmaktadır: “*Yoksulluk, açlık, kıtlık [karşısında kendi şehirlerini (ve) evlerini] terk etmiş (ve) başka topraklara [gitmiş] bezgin Assur [halkını] geri getirdim*”.⁵⁰

Kuraklık ve kıtlığın da diğer afetler gibi tanrılarla ilgili olduğu düşünülmüştür. Asur kralı I. Salmanassar'ın (MÖ 1274-1245) Asur'daki *İstar Tapınağının Restorasyonu* ile ilgili yazıtından Tanrıça İstar'ın toprakları yıkıma uğrattığına inanıldığı ve yıldırımların kıtlığa sebep olduğu anlaşılmaktadır. Belgenin ilgili kısmı şöyledir: “*Daha sonra ben Salmanassar, Asur rahibi, Enlil valisi olarak zayıf yerleri onartıp, anıtımı diktirdim. Her kim yazıtımı ve anıtımı siler, kendi kanunlarını getirirse, ismi veya soyu ortadan kalksın. İstar topraklarına yıkım, Adad-nirari topraklarına yıldırımlarla kıtlık versin*”.⁵¹ ABL 895 numaralı vesikada ise “*Eğer Fırtına Tanrısı Adad Nisannu ayında şimşek çakarsa, bu “az arpa” anlamına gelir, mahsul azalacak*” ifadesi bulunmaktadır.⁵²

5. ÇEKİRGE İSTİLASI

Tarım ürünlerini yiyen ya da tahrip eden haşereler de açlığa sebep olmuştur. Tarlaları mahveden haşerelerin başında çekirge gelmektedir ve özellikle Mezopotamya, Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da çekirge istilaları

⁴⁹ Adam W. Schneider ve Selim F. Adalı, “No harvest was reaped: demographic and climatic factors in the decline of the Neo-Assyrian Empire”, *Climatic Change*, Vol. 127, 2014, s. 436-438.

⁵⁰ Amélie Kuhrt, *Eskiçağ'da Yakınoğu*, C. II, Çev.: Dilek Şendil, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 18-19.

⁵¹ L. Gürkan Gökçek, *Asurlular*, 1. Baskı, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2015, s. 97.

⁵² Oppenheim, *a.g.e.*, s. 161.

gerçekleşmiştir.⁵³ Asur İmparatorluğu'nda kraliyetin çeşitli eyaletlerinden gelen mektuplar arasında çekirge istilası olduğunu gösteren bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Asur-İdin'e Sin-Mudammeg'in göndermiş olduğu mektupta çekirge istilasının olduğu ve bütün mahsullerin yendiği bilgisi bulunmakta. Belgede şu bilgiler bulunmakta:

*“Efendimin bana (mektubunda) yazmış olduğu konu, yani “Vaşukanni'deki adamlar neden (kaçakların) peşinden gitmediler?”- (Mesele şudur): Mahsullerini çekirgeler yedi. Nohutları da yiyip bitirdikten sonra şehirde hiç insan kalmadı. (Sadace) elli tane Kassit askeri-esir ve tutuklular- ve elli tane Hurri askeri, (hepsi) esir, kaldı şehirde. Ama onları göz altında tutacak adam kalmadı”.*⁵⁴

SAA I, 221 numaralı vesikadan Aşağı Habur bölgesinde çekirge istilası gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Nabû-duru-usur isimli görevli krala çekirgelerin toplanması ve öldürülmesi konusunda cevap vermektedir. Mektupta çekirgelerin sayısı henüz çok azken toplandığı ve tarlanın ortasında öldürüldüğü bildirilmektedir.⁵⁵ Tab-sill-eşarra'nın göndermiş olduğu mektuptan ise Asur şehrinde çekirge istilası olduğu ve istilaya karşı şehir ve köylerde önlem alındığı anlaşılmaktadır. SAA I, 103 numaralı belgede çekirge istilasına uğrayan şehir ve köylere sınır taşları yapıldığı anlatılmaktadır.⁵⁶ SAA I, 104'den ise aynı görevli Tab-sill-eşarra'ya kral tarafından Kasappa'ya kadar Mê-tabute ve Amante köylerine çekirgeleri öldürmeleri için gitmelerinin emredildiği görülmektedir.⁵⁷ Nimrud mektuplarından da burada çekirge istilalarının olduğu ve tedbir alındığı anlaşılmaktadır. ND 2617 numaralı mektupta çekirgelerin usulüne uygun olarak yok edildiği ve hasada dokunmadıkları ifade edilmektedir.⁵⁸

6. SALGIN HASTALIKLAR

Kroniklerden Asur ordusunun salgın hastalıklar sebebiyle defalarca perişan olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin III. Adad-nirari (MÖ 810-783) döneminde MÖ 802'de Akdeniz'de, MÖ 765'de ise Hamat krallığının bir bölgesi olan ve Orontes'in batı kıyısı boyunca yer alan Hatarikka'da meydana gelmiştir. Bölge sivrisinek yaşamına uygun bataklıkların olduğu bir alandır ve arbovirüs hastalığının yayılması için ideal bir ortamdır. MÖ 759'da da Guzana isyanı sırasında ortaya çıkan salgın söz konusudur. Fakat Habur üçgeninde Guzana'da beş yıl süren bir ayaklanmanın parçası olan isyanda meydana gelen hastalığın tam

⁵³ Ünal, *a.g.m.*, s. 438.

⁵⁴ Eva Cancik-Kirschbaum, *Asurlular*, Çev.: Aslı Yarbaş, 1. Baskı, İlya Yayınevi, İzmir 2004, s.62.

⁵⁵ Parpola, *a.g.e.*, s. 171.

⁵⁶ Parpola, *a.g.e.*, s. 86.

⁵⁷ Parpola, *a.g.e.*, s. 87.

⁵⁸ H. W. F. Saggs, “The Nimrud Letters, 1952: Part IX”, *Iraq*, Vol. 36, No. ½, 1974, s. 217.

olarak ortaya çıktığı yerle ilgili hiçbir ipucu yoktur. En ünlü Asur ordusu salgını ise Sanherib (MÖ 704-681) zamanında MÖ 701 Filistin seferinde gerçekleşmiştir.⁵⁹ Herodotos da Kitap II, 141’de Sanherib’in ordusunun Mısır karşısında nasıl perişan olduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır:

“...Üstelik Arapların ve Asurların kralı Sennakherib, Mısır üzerine büyük bir ordu göndermişti, Mısırlı savaşçılar yurtlarını savunmak istemediler; başı darda kalan Hephaistos rahibi, tanrısının tapınağına girdi, heykelin karşısında burup başına gelen beladan yakınmaya başladı; böyle sızlanıp dururken uyuyakaldı, rüyasında tanrıyı gördü, yanında duruyordu, ona hiç sıklımamasını, Arap ordusuna karşı yürümesini, yüzünün yere düşmeyeceğini söylüyordu; gereken savunmayı o sağlayacaktı. Bu rüyaya güvenerek, kendisiyle beraber gelmeye razı olan Mısırlıları alıp yola düştü ve Pelusion topraklarına indi (zira burası, Mısır’ın kilididir). Savaşçılardan kimse gelmemiştir; yanında esnaf, zanaatkar ve dükkancılardan başka kimseler yoktu. Pelusion’a vardıklarında, geceleyin, düşman ordusunun üzerine tarla fareleri atıldılar, ok torbalarını, yayları ve kalkan kayışlarına kadar her şeyi kemirdiler, o kadar ki, ertesi günü bunlar silahsız milahsız kaçmaktan başka bir şey yapamadılar ve pek çoğu da öldü...”⁶⁰

SAA I, 171 numaralı belgede ise II. Sargon döneminde Batı Suriye’de salgın olduğu görülmektedir. Damascus valisi Bel-duri’nin krala yazmış olduğu mektupta “Burada bir salgın olduğu zaman...” ifadesi geçmektedir.⁶¹ Bir Babil kroniğinde de II. Sargon’un onbeşinci iktidar yılında MÖ 707’de Asur’da salgın olduğu kayıtlıdır. Belgenin ilgili kısmında “Asur’da veba vardı” ifadesi geçmektedir.⁶²

7. YANGINLAR

Tab-sill-eşarra isimli görevlinin II. Sargon’a yazdığı mektuptan Asur şehrinde büyük bir yangın felaketinin meydana geldiği anlaşılmaktadır. SAA I, 100 numaralı belgede yangından sonra sağlam kalan kerestenin sayımı yapılmaktadır. Belgenin ilgili kısmında şu bilgiler bulunmaktadır:

“Kralım, efendimin bana yazdığına gelince: ‘Sağlam kirişleri say ve bana yaz!’

⁵⁹ Karen Radner, “The Assyrian King and His Scholars: The Syro-Anatolian and Egyptian Schools”, *Of God(s), Trees, Kings, And Scholars: Neo-Assyrian and Related Studies in Honour of Simo Parpola*, Studia Orientalia, Helsinki 2009, s. 230.

⁶⁰ Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev.: Müntekim Ökmen, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 135.

⁶¹ Parpola, *a.g.e.*, s. 134.

⁶² Albert Kirk Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Winona Lake, Eisenbrauns 2000, s. 76.

*Ben sacede kirişlerin sayılarını yazdım ve onları sonuç olarak kralım, efendime gönderiyorum: 372 ağır kiriş, 808 ikinci boy, 2.313 üçüncü boy, 11. 807 dördüncü boy, 15.200 sağlam olanların tamamı, ayrıca 13.157 hasarlı ve yanmış”.*⁶³

Görevli, metnin devamında ise bazılarının yangında tamamen yanıp, kül olduğunu ve hiçbir kalıntı bulunmadığını belirtmektedir. Sağlam kerestenin sayısından da anlaşılacağı üzere tahribatı çok fazla olan bir yangın meydana gelmiştir.

Yazıtlardan I. Salmanassar döneminde de Asur’da yangın felaketi yaşandığı anlaşılmaktadır. RIMA I, A.0.77.1 numaralı vesikada bir yangından sonra Asur tapınağının tekrar inşa edilmesi anlatılmaktadır. Tapınak; kutsal alanı, mabetler, kürsüsü, kült platformları ve oturaklarıyla beraber tamamen yanmıştır. I. Salmanassar tapınağın enkazını tamamen kaldırtmış, temele kadar kirleri temizletmiş ve tapınağı yeni baştan inşa ettirmiştir.⁶⁴

Asur Devleti asıl büyük felaketi Med-Babil ittifakının Asur’a saldırması ile yaşamıştır. Üç ay içinde başkent Ninive düşmüş ve harabeye döndürülmüştür. Ninive, Asur, Nimrud ve Korsabad şehirlerinde taş üstünde taş bırakılmayarak, bu şehirler yok edilmiştir.⁶⁵ Nitekim Nimrud’da Yanmış Saray’da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan fildişi eserler, taht ya da mobilya parçaları ile mücevherler siyah odun külü arasında ele geçmiştir.⁶⁶ Asur Devleti’nin yıkılışı ve şehirlerin nasıl harabeye döndüğü Tevrat’ta da anlatılmaktadır:

*“Dikenler gibi birbirlerine sarılı olarak sanki içki ile sarhoş imişler gibi, kuru saman gibi tamamen yandılar. Kamçı sesi, tekerlek gürültüsü, koşan atlar, sıçrayan, devrilen cenk arabaları, saldıran atlılar, yalın kılıç ve pırıldayan mızraklar...Vurulmuşlar alayı, büyük ölümler yığını ve sonsuz leşler...Ey Asur kralı, çobanların uyuyor; ileri gelenlerin kımıldayamıyor; dağlar üzerinde kavmin dağıldı ve toplayan yok”.*⁶⁷

8. SONUÇ

Bugüne kadar yayınlanmış olan belgelerden Asur Devleti’nin farklı dönemlerinde doğal afetlerden; deprem, sel baskını, kuraklık, kıtlık, haşere istilası, salgın hastalıklar ve yangınlar meydana geldiğini tespit ettik. Arkeolojik buluntulardan Asur memleketinde meydana gelen depremlerin küçük çaplı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca vesikalardaki bilgilerden, depremlerde çok büyük can ve mal kaybına uğranmadığı belirlenmektedir. Bu durum binaların çok katlı olmaması veya sağlam yapılmasıyla açıklanabilir. Diğer taraftan depremlerin jeolojik bir olay

⁶³ Parpola, *a.g.e.*, s. 84-85.

⁶⁴ Grayson, *a.g.e.*, s. 185.

⁶⁵ Gökçek, *a.g.e.*, s. 222-223.

⁶⁶ M. E. L. Mallowan, *Nimrud and Its Remains*, Vol. I, Collins, London 1966, s. 200.

⁶⁷ Gökçek, *a.g.e.*, s. 223.

değil de tanrıların krallara ikazı olduğuna inanılmış ve kötülüğü ortadan kaldırmak için ritüeller gerçekleştirmişlerdir.

Sel baskınları ise genellikle bahar aylarında ülke için sorun olmuştur. Karların erimesiyle beraber kar ve yağmur sularının birleşmesi büyük taşkınlarla sebep olmuştur. Belgelerden sel taşkınlarının yapılara zarar verecek büyüklükte olduğu anlaşılmaktadır ve tedbir almak zorunda kalındığı görülmektedir. Sel baskınları da depremler gibi tanrıların cezası olarak düşünülmüş ve taşkınlardan korunmak için senenin belli zamanlarında ritüeller yapılmıştır. Bunun yanı sıra suların her sene aynı seviyede olmadığı ve kurak yılların yaşandığı görülmektedir. Kuraklığın daha çok iklim değişikliğinden yaşandığı tespit edilmektedir.

Kurak yıllar, çekirge istilası ve yabancı kavimlerin Asur coğrafyasına akınları gibi sebeplerden dolayı da zaman zaman kıtlık ve açlık yaşanmıştır. Özellikle haşere istilası kıtlığa sebep olan bir afettir ve ekonomik olarak zarar vermiştir. Böyle zamanlarda ülkedeki krizi önlemek amacıyla başka coğrafyalardan tahıl alınmıştır.

Kroniklerden anlaşıldığına göre, Asur ordusunda salgın hastalıkların yaşandığı zamanlar olmuştur ve bütün gücünü ordusundan alan Asur için bu durum büyük bir sorundur. Yangınlar da belgelerde tespit ettiğimiz bir diğer afettir. Yangınlar insan ihmali sonucunda meydana çıktığı gibi savaşlar sırasında da yaşanan bir felakettir. Nitekim Asurlular'a karşı Med-Babil ittifakının oluşturulduğu savaşta Asur'a başkentlik yapmış şehirler Medler tarafından yakılıp-yıkılmıştır. Asurlular bütün bu felaketleri tanrıların meydana getirdiğini ve doğal afetlerin tanrı ikazı olduğunu düşünmüşlerdir. Başa gelen kötülükler çeşitli ritüellerle geri çevrilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tanrıların işaretlerini öğrenmek için kehanet ve falcılığa başvurmuşlardır.

KAYNAKÇA

Adalı, Selim F. ve Ali T. Görgü, *Bâbil Hemeroloji Serisi-Uğurlu ve Uğursuz Günler Takvimi-*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Ambraseys, Nicholas, *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East*, Cambridge University Press, Cambridge 2009.

Bahar, Hasan, "Fırat Bölgesi Tarihçesi ve Nehir Ulaşımı", *Tarih ve Toplum*, C. 27, S. 160, 1997, s. 38-44.

Baysal, Ahmet Selim, "Asur ve Babil Astrolojisinde Gök Olaylarının Yorumlanması Üzerine Bir Değerlendirme", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 66, Elâzığ 2018, s. 402-414.

Black, Jeremy ve Anthony Green, *Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü*, Aram Yayınları, İstanbul 2003.

Bottéro, Jean, *Mezopotamya Yazı, Akıl ve Tanrılar*, Çev: Mehmet Emin Özcan-Ayten Er, 1. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara 2003.

Bordreuil, Pierre-Françoise Briquel Chatonnet-Cecile Michel, *Tarihin Başlangıçları*, Çev: Levent Başaran, 1. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2015.

Cancik-Kirschbaum, Eva, *Asurlular*, Çev: Aslı Yarbaş, 1. Baskı, İlya Yayınevi, İzmir 2004.

Çeçen, Salih, “Uşur-şa/i-İstar, Eski Asur Kralı Sargon’un Oğlu mu?”, *XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994)*, Ankara 1999, s. 59-64.

Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Çev.: Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 2007.

Fales, Frederich Mario, “River in Neo-Assyrian Geography”, *Neo-Assyrian Geography*, Roma 1995, pp. 203-215.

Farber, Walter, “Witchcraft, Magic, and Divination in Ancient Mesopotama”, *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. III, New York 1995, pp.1895-1909.

Gökçek, L. Gürkan, *Asurlular*, 1. Baskı, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2015.

Grayson, Albert Kirk, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Winona Lake, Eisenbrauns 2000.

Grayson, Albert Kirk, *Assyrian Rulers of the Third and Second Millennia BC (To 1115 BC)-RIMA I*, University of Toronto Press, Toronto-Buffalo-London 2002.

Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev: Müntekim Ökmen, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

Hunger, Hermann, *Astrological Reports to Assyrian Kings-SAA 8*, Helsinki University Press, Helsinki 1992.

Işık, Ercan-M. Cihan Aydın-Abdulrezzak Bakış-M. Hamidullah Özlük, “Bitlis ve Civarındaki Faylar ve Bölgenin Depremselliği”. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 2, Bitlis 2012, s. 153-169.

Jean, Cynthia, “Divination and Oracles at the Neo-Assyrian Palace: The Importance of Signs in Royal Ideology”, *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago 2010, pp. 267-277.

Kılıç, Yusuf ve Ebru Uncu, “Eski Mezopotamya İnanç Sisteminin Yunanlılara Etkisi (İstar-Aphrodite Örneği)”, *History Studies*, Vol. 3/1, Samsun 2011, s. 183-201.

Kuhrt, Amélie, *Eskiçağ’da Yakınoğu*, C. II, Çev: Dilek Şendil, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

Lanfranchi, Giovanni B. and Simo Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part II-SAA V*, Helsinki University Press, Helsinki 1990.

Leichty, Erle, *The Royal Inscriptions of Esarhaddon, King of Assyria (680-669 BC)-RINAP 4*, Winona Lake, Eisenbrauns 2011.

Luckenbill, D. David, *Ancient Records of Assyria and Babylonia II-ARAB II*. Historical Records of Assyria from Earliest Times to Sargon, Greenwood, New York 1975.

Mallowan, M. E. L., *Nimrud and Its Remains*, Vol. I, Collins, London 1966.

Mallowan, M. E. L., *Nimrud and Its Remains*, Vol. II, Collins, London 1966.

Michel, Cécile, "Asur ve Kaniş'in Kadınları", *Anadolu'nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, Ed.: Fikri Kulakoğlu-Selmin Kangal, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 78, İstanbul 2011, s. 124-134.

Neumann, J. and S. Parpola, "Climatic Change and the Eleventh-Tenth-Century Eclips of Assyria and Babylonia", *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 46, No. 3, 1987, pp. 161-182.

Oppenheim, A. Leo *Letters from Mesopotamia*, The University of Chicago Press, Chicago&London 1967.

Parpola, Simo, *The Correspondence of Sargon II, Part I: Letters from Assyria and the West-SAA I*, Helsinki University Press, Helsinki 1987.

Parpola, Simo, "Mesopotamian Astrology and Astronomy as Domains of the Mesopotamian Wisdom", *Die Rolle der Astronomie in den Kulturen Mesopotamiens, Beiträge zum 3. Grazer Morgenländischen Symposium (23-27 September 1991)*, Graz 1993, pp. 47-59.

Radner, Karen, "The Assyrian King and His Scholars: The Syro-Anatolian and Egyptian Schools", *Of God(s), Trees, Kings, And Scholars: Neo-Assyrian and Related Studies in Honour of Simo Parpola*, Studia Orientalia, Helsinki 2009, pp. 221-239.

Saggs, H. W. F., "The Nimrud Letters, 1952: Part V", *Iraq*, Vol. 21, No. 2, 1959, pp. 158-179.

Saggs, H. W. F., "The Nimrud Letters, 1952: Part IX", *Iraq*, Vol. 36, No. ½, 1974, pp. 199-221.

Schneider, Adam W. ve Selim F. Adalı, "No harvest was reaped: demographic and climatic factors in the decline of the Neo-Assyrian Empire", *Climatic Change*, Vol. 127, 2014, pp. 435-446.

Sevin, Veli, *Yeni Assur Sanatı-I Mimarlık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1999.

Thompson, Campbell, "A New Records of an Assyrian Earthquake", *Iraq*, Vol. IV, 1937, pp. 186-189.

Uluğ, Atilla, “Nasıl Bir Afet Yönetimi?”, *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu (8-10 Ocak 2009)*, İzmir 2009, s. 1-18.

Ünal, Ahmet, “M.Ö. II. Binyıl Anadolu’sunda Doğal Âfetler”, *Bellekten*, C. XLI, S. 163, Ankara 1977, s. 423-446.

Kock-Westenholz, Ulla, *Mesopotamian Astrology*, Museum Tusculanum Press, Copenhagen 1995.